

Sant demokrati kan aldri stå stille. Da vil det dø langsomt. Alt liv bygger på vekst. Det gjelder også samfunnslivet. En norsk dikter har sagt det slik, et frihetens vesen er å flytte dens grenser stadig lenger fram, - aldri å bli tilfrets.

Slik så vi på tilværelsen i Norge, og på dette grunnlag bygget vi ut demokratiet vårt. Vi var slett ikke alltid enige, diskusjonens bølger kunne gå temmelig høyt. Mest var det tempoet i utviklingen vi striddes om, - mere enn om sakene selv. Men når en sak var avgjort etter at alles meninger var hørt, ble avgjørelsen respektert, både av dem som hadde vært for dem og av dem som hadde vært mot dem. Det gav oss krefter og evner til å arbeide videre for nye landvinninger for folk og samfunn. Jeg tror en kan si at fellesskaps-tanken stort sett hadde seiret i folket vårt.

Og hele folket deltok i ordskiftet. I få land fulgte velgerne så nøye med, tror jeg, i hva Parlament eller Regjering foretok seg, og i kommentarene ble såvisst ingen meninger stukket under stol.

Kongeriket Norges frie konstitusjon skriver seg fra 1814, da den ble formet på Eidsvoll og framsynte unge nordmenn som hadde studert både deklarasjonen fra 1776 og de lovverk som ble skapt under den franske revolusjon 13 år etter. For utbyggingen av demokratiet i Norge tror jeg imidlertid at loven om kommunalt selvstyre som vi fikk i 1837, rent praktisk sett har betydd omtrent like meget som den mere høytidelige konstitusjonen. Denne kommuneloven gav nemlig velgerne demokratiske rettigheter innenfor deres eget lokale område i saker som så å si daglig berørte hver enkelt i kommunene, - den ble det mere fullstendige politiske magna charta for hver enkelt norsk borger. I de mere enn 100 år som er gått siden da, var rettighetene blitt benyttet slik, at det nå nesten ikke var det område, hvor ikke et eller annet hjelpende eller kontrollerende offentlig organ kunne gripe inn til fellesskapets beste. Og få eller ingen følte seg forurettet ved det. Slik bygde vi veier og statseide jernbaner, sånn fikk vi telefon og telegraf, og senere også kringkasting, etter disse prinsipper fikk folket sykehus og sanatorier og trygdeordninger for sykdom og alderdom og vanførhet, - på samme måte tok samfunnet seg også av all undervisning, som ble gjort fri for enhver like opp til universitetene. Ikke bare gass, vann og elektrisitet, men endog kinematografene ble betraktet som "public utilities" og overskuddet brukt av de kommunale eiere til fordel for offentlige biblioteker, kunst og vitenskap. En solidarisk jordbrukspolitikk ble ført, og arbeidervern og ferier ble stadig utvidet.

Noen vil kanskje si, at offentlig "guidance" eller ledelse i en slik grad måtte svekke effektiviteten og gjøre samfunnslivet for komplisert. Vi syntes ikke det. Og kunne det av og til ta uforholdsmessig lang tid før en sak var avgjort, så visste vi at den i alle fall var blitt grundig behandlet, og at ingen berettigede interesser var tilsidesatt. Mere komplisert var heller ikke det norske samfunnet med dets 2,8 millioner sjeler, enn at vi, - stort sett - unngikk "red tape". Men kanskje vi nå var kommet så langt, at de som skal ta fatt igjen og bygge videre der krigen stoppet oss, bør være særlig oppmerksom på at ikke demokratiet vårt på noen måte blir svekket eller uthulet av byråkratiske tendenser.

Krigen og forholdene under krigen har gitt oss mange lærdommer. Disse kan oppfattes noe forskjellig. Noen kan kanskje være av den oppfatning, at det beste samfunnsmessig sett er at vi går tilbake til de samme forhold, den samme samfunnsmessige vurdering, som vi hadde før krigen.

Andre, - og især de unge som er vokset opp under krigsårenes trykk, - vil kanskje straks gå videre.

Jeg ser det slik, at det er det norske folk som i fri meningsutveksling skal avgjøre vår fremtidige politikk på det indre-politiske område.

Jeg har full tillit til det norske folks dømmekraft.

Så er det et særlig trekk jeg også gjerne vil peke på ved det norske folks karakter, - nøye forbundet med dets øvrige innstilling. Det er respekten for loven.

Alt før landet vårt i det 9. århundre var samlet til ett rike, hadde vi lover som ble respektert i flere småkongedømmer samtidig. Vi har et mere enn tusen år gammelt ordspråk som sier at "Med lov skal land bygges". Kunnskap om lov og rett har alltid vært folkeeie i Norge. Bibelen og Gannloven stod side om side i bokhyllen i de fleste hjem, og mange er de lærde jurister som har måttet gi tapt i ordskiftet med den jevne norske bonde når det gjaldt forståelsen av norsk lov og rett. Lite har det nyttet fremmede å prøve å belære den gode nordmann om hva hans rett var. Han kjente norsk lov, og han var en fri mann i et fritt land.

Hos dette folket har ikke nazismen kunnet vinne noe fotfeste. Det ville vært naturstridig. Gjennom nære på halvannet hundre års velordnet demokratisk samfunnsliv, - og med solide frihetstradisjoner et tusen år før da, - var det i Norge skapt en ansvarsbevisst, uavhengig mennesketype, som jeg tror en kan si var selve motsetningen til diktaturets slave-menneske. Å komme til nordmennene og kreve at de skulle akseptere en "fører" var det samme som å be dem fornekte seg selv. Om det var Hitler eller Quisling spilte i den forbindelse mindre rolle. Det kunne ikke gå, aller minst for tyskerne, som aldri har skjönt noe av hva demokrati, frihet og menneskerettigheter er.

Den norske "Hjemmefronten" som har utrettet så meget i de fire år som er gått siden vi - foreløpig - måtte gi opp den vepnede kampen på norsk jord, er skapt ved den samlede reaksjon hos alle disse enkelt-mennesker, som igjen er skapt av det gjennom slekter nedarvete norske demokrati. De trengte ikke noe førerskap eller noen ordrer for å handle som de har gjort, for å ta kampen opp og gjennomføre den uten hensyn. De kunne simpelthen ikke handlet annetledes. Og om tyskerne fengsler og torturerer og dreper dem de tror er "ledere" og derved - ut fra sin egen forkrøplete fantasi - tror at de har stjålet marginen ut av det stadig kjempende norske folket, så nytter det dem lite. For i virkeligheten er det 2,800,000 "ledere" i Norge, - nemlig hver enkelt kvinne og mann, ja hvert barn som har lært å tenke.

Mere komplisert er egentlig ikke historien om Norge og krigen, om hva som har inspirert det samlede norske folk og dets representanter hvor de ferdes, til innbidt, uforsonlig, hatefylt kam mot nazismen, fra første stund til seiren er vunnet.

Det er bare historien om det levende demokratis og det fremadskridende demokratiske menneskes overlegenhet.